

Cato Polak is geboren op 4 december 1920 in Den Haag. Ze was de dochter van Hendrik Polak en Hester Beerenborg. Haar ouders waren in 1918 in Den Haag getrouwd. Ze had een 1 jaar oudere broer Salomon. Haar familie had een winkel aan Spui 189, De Goede Verwachting.

In 1932 werd in Den Haag het initiatief genomen om binnen de joodse Vereniging Toneel Ontspanning Philantropie (T.O.P.) een Scoutinggroep op te richten. In januari 1933 werd de groep formeel geïnstalleerd als T.O.P.-groep (groep 28) binnen het district Den Haag van de NPV. Van de groep waren zowel jongens (welpen, padvindsters en voortrekkers) als meisjes (meisjesgezellen) lid. De groep was actief in het district, deed mee aan districtswedstrijden en kreeg op een gegeven moment de beschikking over een eigen kampeerterrein. Er was veel contact met andere joodse groepen in Nederland. In *Ha'amoed; de Vuurzuil; veertien daagsch orgaan voor Joodsch Den Haag* staan regelmatig verslagen van hun activiteiten. De meisjesgezellen stopten in 1937 na het vertrek van Juut van Lier door gebrek aan leiding.

In 1939 werd het initiatief genomen voor een nieuwe meisjesgroep, maar door de regels van de NPG, kon dit niet als onderafdeling van een culturele vereniging. Er werd daarom een aparte groep opgericht: ISPA (Israelietische Padvindsters). Eddij was de hoofdleidster van deze groep. De Ispa-groep werd opgericht op zondag 22 januari 1939 als de 22ste afdeling in Den Haag van het Nederlandse Padvindstersgilde. Het troefhuis van de groep was eerst op de François Valentijnkade 41, maar vanaf februari 1940 op de Malakkastraat 116a.

De Padvindsterstroep van de groep hield in 1940 nog een zomerkamp in de vorm van een dagkamp, zes opkomsten van een dag van zondag tot en met vrijdag. De groep had toen ook een kabouterkring. Cato Polak was hier leidster.

EEN-JARIG BESTAAN „ISPA-GROEP”
 Zondag 28 Januari j.l. vond onder groote belangstelling de herdenking plaats van het éénjarig bestaan der Ispa-Groep van de afd. Den Haag van het Nederl. Padvindsters Gilde.
 Nadat de leidster, mej. E. C. v. d. Waal, alle aanwezigen hartelijk welkom had geheeten, in het bijzonder de districts-commissaresse van Den Haag mevr. Brand—Groeneveld, de aanwezige leidsters van andere groepen, de leiding der T.O.P.-groep (N.P.V.) en de ouders der padvindsters, nam het padvindstersspel „Een Jaar Ispa” een aanvang.
 Hierna verzocht Hopman Polak, groepsleider der T.O.P.-groep, het woord en sprak zijn waardeering uit voor de getoonde prestaties; hij wenschte de Ispa namens de T.O.P.-groep een voorspoedig voortbestaan en sprak de hoop uit, dat dit eerste jaar nog door vele gevolgd zal mogen worden.
 Ten slotte wordt nog medegedeeld, dat per 1 Februari een nieuw clubsuis werd betrokken aan de Malakkastraat 116 a. Meisjes van 11 tot 18 jaar die tot de groep wenschen toe te treden, kunnen zich hiertoe opgeven bij de leidsters, mej. E. C. v. d. Waal, Amst. Veerkade 17 a, Den Haag. Ook voor den binnenkort op te richten kabouter-kring kunnen zich thans reeds meisjes van 8—11 jaar bij de kabouterleidster, mej. C. Polak, Spui 189, Den Haag, opgeven.

Cato was verpleegster. Omdat ze joods waren, werd haar vader in de oorlog opgepakt en via Kamp Amersfoort naar het oosten op transport gesteld. Hij werd vermoord in concentratiekamp Auschwitz op 17 augustus 1942. Haar moeder en broer waren ondergedoken. Ze werden uiteindelijk opgepakt. Salomon werd vermoord in concentratiekamp Auschwitz op 28 februari 1943 en hun moeder op 27 augustus 1943.

Cato zag niets in onderduiken en was gaan werken bij het Joods Ziekenhuis in Rotterdam om een *Sperre* te krijgen, die haar voorlopig vrijstelling verschafte van deportatie. Op 26 februari 1943 werden 's nachts alle zieken en het personeel van het Joods Ziekenhuis tijdens een razzia door de Nederlandse WA en de *Sicherheitsdienst* opgepakt en naar kamp

Westerbork overgebracht. In de korte tijd die zij in kamp Westerbork verbleef, heeft Cato als verpleegster gewerkt. Eerst op de babyafdeling en later verzorgde zij invaliden. Op 10 maart werd zij met het tweede treintransport op transport gesteld naar vernietigingskamp Sobibor in Oost-Polen, met een van de laatste transporten die met personenwagens vervoerd werden. Na aankomst in Sobibor werden degenen die konden lopen naar een open barak in het kamp gedirigeerd, terwijl de ouderen die niet vlug genoeg meekonden de trein uitgesmeten werden. Wie niet kon lopen, werd op kiepkarretjes geladen en over een smalspoor het kamp ingereden. Cato en een groepje andere ongehuwde meisjes werden geselecteerd voor werk in een ander kamp. Terwijl de geselecteerde meisjes de trein weer moesten instappen, werden de in het kamp achtergebleven Nederlandse joden in *Lager III* om het leven gebracht. Het transport had als eindbestemming het kamp Lublin-Flugplatz, gebouwd op het terrein van het voormalige vliegveld. Hier werd onder andere de kleding van de vermoorde joden uit de vernietigingskampen gereinigd, gesorteerd en ingepakt om in het kader van de "Winterhilfe" naar Duitsland gestuurd te worden waar het onder behoeftige gezinnen verdeeld werd. Hoewel Cato zich aangemeld had als verpleegster, moest zij gaan werken in de kledingsorteerderij. Nadat zij enige maanden kleding had gesorteerd, werd Cato ingeschakeld bij de bouw van een nieuw kamp achter het bestaande. In november 1943 kon Cato zich aanmelden voor werk in de marmeladefabriek in het naburige Milejow. Zonder dat daarvan iets tot de barakken van de meisjes was doorgedrongen, waren begin augustus in Treblinka en midden oktober in Sobibor opstanden onder de gevangenen uitgebroken. Om verdere onlusten in de kampen te voorkomen, had Himmler bevel gegeven alle joden in Lublin en omgeving te vermoorden. Tijdens de zogenoemde *Aktion Erntefest*, die plaatsvond op 3 en 4 november, werden ruim 42.000 mensen om het leven gebracht. Degenen die werkten in Milejow bleven echter ongedeerd.

Na korte tijd werden de meisjes overgebracht naar Trawniki, waar tijdens de moordactie ook alle joden waren doodgeschoten. Tot maart 1944 zijn de meisjes in het kamp gebleven, terwijl zij voortdurend doodsangsten uitstonden. Cato bleef ongedeerd en werd in juni weer naar Lublin overgebracht. Vanwege het naderende Russische front werd het kamp in Lublin echter al spoedig geëvacueerd. Onder begeleiding van SS en Wehrmacht moesten de honderden gevangenen eind augustus te voet naar het westen, in de richting van vernietigingskamp Auschwitz-Birkenau. Na een kort verblijf in Birkenau werd Cato naar concentratiekamp Bergen-Belsen overgebracht waar zij in november aankwam. Er was een groot voedseltekort, er waren zelfs dagen dat er helemaal geen voedsel was. In februari 1945 werd Cato weer eens op transport gesteld, dit keer was de bestemming Raguin, waar zij korte tijd in de fabriek heeft gewerkt. In april gonsde het van de geruchten over een op handen zijnde bevrijding door de Amerikanen. De gevangenen werden in allerijl op transport gesteld en naar Tsjechoslowakije vervoerd, waar zij na een afmattende reis van een week en vrijwel zonder voedsel in Theresienstadt aankwamen. Veel gevangenen zijn hier aan de tyfus overleden. In mei 1945 werden Cato en de andere overlevenden bevrijd door het Rode Leger.

Op 15 juni 1952 trouwde Cato met Samuel Pagrach in de synagoge in Den Haag. Ze kregen drie kinderen. Cato overleed op 7 september 1990 in Culemborg.

Meer informatie

[Centraal blad voor Israëlieten in Nederland » 10 dec 1920 - Art. 13 | Delpher](#)
[Hester Polak-Beerenborg \(oorlogsgravenstichting.nl\)](#)

[Hester Polak-Beerenborg \(joodsmonument.nl\)](http://joodsmonument.nl)
[Hendrik Polak \(joodsmonument.nl\)](http://joodsmonument.nl)
[1915 - pag. 329 \(geneaknowhow.net\)](http://geneaknowhow.net)
[Cato Polak - Sobibor Interviews](#)
[Centraal blad voor Israëlieten in Nederland » 26 jan 1939 - Art. 47 | Delpher](#)
[Nieuw Israelietisch weekblad » 09 feb 1940 - Art. 111 | Delpher](#)
[De padvindster, jrg 15, 1940, no. 9, 15-09-1940 » 15 sep 1940 - Pag. 3 | Delpher](#)
[Archieven.nl - 61-82 Verzoeken voor extra levensmiddelenbonnen, 1945-1946. \(NIOD](#)
[Instituut voor Oorlogs-, Holocaust- en Genocidestudies\)](#)
www.joodserfgoedrotterdam.nl

Dit verhaal is onderdeel van *Scouts in de oorlog*, een verzameling verhalen als eerbetoon aan al die (oud) scouts die zich ingezet hebben voor onze vrijheid en hulp aan de medemens of die slachtoffer werden van oorlogsgeweld, in Nederland en het verre oosten. Met de verhalen willen we inspiratie bieden aan de scouts van nu, in hun wekelijkse activiteiten en als voorbereiding op hun bijdrage aan lokale herdenkingen. Kijk op <http://vrijheid.scouting.nl> voor meer informatie en alle andere verhalen.